

# Kuczyński, Stefan Krzysztof

---

## Wielki herb miasta Płocka

---

Notatki Płockie 36/3-148, 21-24

---

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych [mazowsze.hist.pl](http://mazowsze.hist.pl).

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

## WIELKI HERB MIASTA PŁOCKA

Interpelacja radnych w 1989 r. spowodowała, iż sprawa zmiany herbu miasta Płocka znowu „odżyła”. W odpowiedzi na zapytanie przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej mgr Tadeusza Kołodziejaka, prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego dr inż. Jakub Chojnacki pismem z dnia 5 listopada 1989 r. (ldz. 346/89) wyraził pogląd Towarzystwa Naukowego Płockiego w tej kwestii (vide: kwartalnik „Notatki Płockie” 1989, nr 4/141, s.s. 55—56).

Aktualnie obowiązującego herbu, sięgającego wieku XIV zmieniać nie powinno się. Natomiast wprowadzenie Krzyża Walecznych, jeśli to wydaje się konieczne, można uzyskać przez opracowanie dla Płocka wersji herbu wielkiego, reprezentacyjnego z łacińską dewizą (2—3 słowa), którą trzeba wymyślić.

Pod tym herbem można umieścić wszystkie trzy Ordery miasta Płockowi przyznane w Polsce Odrodzonej przez centralne Władze Państwowe: Krzyż Walecznych (1921), Sztandar Pracy I klasy (Millenium 1966) i Krzyż Grunwaldu III klasy (1986). Pominięcie Sztandaru Pracy — to stworzenie nowej „białej” plamy.

W w/w sprawie prezes TNP proponował zwrócenie się do najlepszego polskiego heraldyka doc. dr Stefana K. Kuczyńskiego z Warszawy, członka TNP od 1979 r.

Jakub Chojnacki — prezes TNP

Dnia 7 maja 1991 r. Rada Miasta Płocka zatwierdziła Wielki Herb Miasta Płocka stanowiący rozszerzoną, reprezentacyjną wersję historycznego herbu miasta, bez zmiany jego godła i barw. Wielki Herb różni się od zwykłej, użytkowej wersji herbu Płocka następującymi elementami: 1. Tarcza zwieńczona jest ko-

roną królewską, spod której po obu bokach zawieszają się wstęgi w barwach flagi miejskiej Płocka (pasy żółty i błękitny z węższym pasem czerwonym w środku); 2. Pod tarczą na zielonych gałęziach wawrzynu zawieszono są odznaczenia bojowe Płocka: Krzyż Grunwaldu III klasy oraz Krzyż Walecznych. Pod nimi znajduje się wstęga z dewizą: VIRTUTE ET LABORE AUGERE („Wzrasta dzielnością i pracą”).

Koncepcja Wielkiego Herbu wyszła ze środowisk obywatelskich Płocka. Wystąpił z nią Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego dr inż. Jakub Chojnacki, podjęła ją grupa radnych miejskich postulując wprowadzenie do tej wersji herbu korony królewskiej, wstęgi w barwach miejskich, odznaczeń bojowych Płocka oraz dewizy herbowej. Założenia heraldyczne Wielkiego Herbu opracował piszący te słowa jako Prezes reaktywowanego po pół wieku Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Łacińska dewiza herbowa jest autorstwa ks. prałata profesora Stanisława Kutniewskiego — członka TNP. Projekt graficzny całości jest dziełem artysty-grafika Andrzeja Heidricha, autora m.in. wzorów będących w obiegu banknotów NBP oraz aktualnie obowiązującego wzoru herbu państwowego Rzeczypospolitej (w oparciu o projekt prof. Zygmunta Kamińskiego z 1927 r.).

Ta rozszerzona, reprezentacyjna wersja herbu miejskiego Płocka, zawierająca nowe elementy symboliczne, wymaga komentarza historycznego i heraldycznego.

W heraldyce miejskiej znany jest zwyczaj używania herbów znacniejszych miast w dwóch, a nawet w trzech wersjach: reprezentacyjnej (tzw. herb wielki), uproszczonej (tzw. herb średni) i użytkowej (tzw. herb mały); często wersja uproszczona jest identyczna z użytkową. Ma to zastosowanie w heraldyce miejskiej zachodnioeuropejskiej: niemieckiej (Brema, Hamburg), holenderskiej (Am-



Wielki Herb Miasta Płocka zatwierdzony przez Radę Miasta dnia 7 maja 1991 r. (projekt A. Heidrich).

sterdam, Gouda, Haarlem, Rotterdam i in.), francuskiej (Nancy, Paryż i in.) i zwłaszcza angielskiej (większość miast). Także niektóre miasta obszaru Europy środkowo-wschodniej używały lub nadal używają swoich herbów w wersjach wielkiej i uproszczonej, jak np. Praga, a także Bukareszt i Sofia. W takich przypadkach tzw. wielki herb zawiera zwykle następujące elementy: koronę wieńczącą tarczę, niekiedy klejnot herbowy, trzymaczy tarczy, dewizę herbową i niekiedy ordery. Znany jest też zwyczaj, że w herbach miast pod tarczą herbową eksponuje się tylko ordery nadane miastu, zwłaszcza bojowe, jak ma to miejsce w heraldyce francuskiej (Dinant, Metz, Saarburg, Verdun i in.).

W Polsce, gdzie zwyczaje heraldyczne były słabiej rozwinięte niż na Zachodzie Europy, nie stosowano herbów miast w wersjach reujednoliconego wzoru swego herbu z 1938 r., w którym tarcza zwieńczona jest królewską koroną, chociaż nadal ma zastosowanie wersja użytkowa bez korony nad tarczą.

W związku z tym wprowadzenie Wielkiego Herbu Miasta Płocka, obok dotychczasowej jego wersji użytkowej, uznać trzeba za zgodne z przyjętym zwyczajem heraldycznym. Takie podniesienie rangi herbu miejskiego Płocka znajduje uzasadnienie w historycznej roli tego miasta, jednego z naczelnych miast polskich, w okresie wczesnopiastowskim stołecznego w skali kraju, także stolicy dzielnicowej księstwa płockiego. Wielki Herb Płocka stanowi rozszerzoną, udostojnioną wersję herbu miasta, przy zachowaniu tradycyjnego rysunku godła i barw herbu.

Odnieśmy się do poszczególnych elementów konstytuujących Wielki Herb Miasta Płocka.

1. Zwieńczenie tarczy koroną królewską w Wielkim Herbie Płocka ma historyczne uzasadnienie. Korona nad tarczą stanowi symbol stołeczności Płocka w okresie monarchii wczesnopiastowskiej i książęcego Mazowsza, odpowiada też statusowi Płocka jako miasta królewskiego w czasach dawnej Rzeczypospolitej. Korona ta nawiązuje do korony umieszczonej na płycie nagrobka władców Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego w katedrze płockiej (według projektu Zygmunta Vogla z 1825 r.). W związku z tym materialny kształt korony tarczowej zbliżony jest do korony koronacyjnej królów polskich, czyli tzw. korony Bolesława Chrobrego (w rzeczywistości z pierwszej ćwierci XIV wieku), która występuje na tym nagrobku, przy uproszczonej stylizacji jej rysunku.

W ostatnim czasie również inne miasta (Radom, Przemyśl) sięgają po królewską koronę wieńcząc nią tarcze swoich herbów. Są to działania nazbyt śmiałe i nieuprawnione, gdyż ta oznaka godności może przysługiwać tylko miastom o charakterze stołecznym — dawniej lub obecnie. Płock zdaje się mieścić w tej grupie najznacniejszych polskich stolic.

Spod obręczy korony wieńczącej tarczę po obu jej bokach, jakby labry w herbach rycerskich, spływają końce wstęgi o barwach fla-

gi miejskiej Płocka (pasy żółty i błękitny z węższym pasem czerwonym między nimi). Są to właściwe barwy herbu Płocka, wywodzące się od złotego krzyża i kul na szczycie katedry i wieżach, błękitnych dachów wież i czerwonego pola tarczy. Barwy te nawiązują zarazem do barw munduru województwa płockiego (kontusz szafirowy, wyłogi szkarłatne, żupan barwy słoniastej), ustanowionego dla posłów w 1776 r.

2. W związku z koncepcją Wielkiego Herbu Płocka wyłonił się postulat wprowadzenia do niego odznaczeń bojowych miasta, a zwłaszcza Krzyża Walecznych, nadanego 10 kwietnia 1921 r. przez marszałka Józefa Piłsudskiego za bohaterską obronę miasta w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku. W okresie międzywojennym odznakę tego Krzyża umieszczano w herbie w otwartej bramie w murze prezentacyjnej i uproszczonej. Okres zaborów nie sprzyjał rozwojowi rodzimej heraldyki miejskiej. Za czasów II Rzeczypospolitej Kraków, Lwów i Warszawa wzbogaciły jednak swe herby przez dodanie korony królewskiej nad tarczę herbową, a Lwów również odznaki nadanego mu w 1920 r. orderu *Virtuti Militari*



Herb miasta Płocka na bonie miejskim z 1919 r. W Polsce Odrodzonej herb miasta Płocka z 1919 r. tylko częściowo nawiązywał do historycznego herbu z XIV wieku. Został wydrukowany w górnej części obligacji miasta Płocka 61/2 % (500 marek) wystawionej przez Magistrat płocki na zasadzie dekretu o samorządzie miejskim z dnia 4 lutego 1919 r. Obligacje za Magistrat miasta Płocka podpisali: prezydent Aleksander Maciesza (prezes od 1907 r. Towarzystwa Naukowego Płockiego) i dwóch ławników: Alfred Blay i (drugi podpis nieczytelny).

pod tarczą herbu i łacińskiej dewizy: „Semper fidelis”. W 1967 r. wprowadzone zostały dwa wzory herbu Warszawy: reprezentacyjny („na uroczystości”) z koroną królewską nad tarczą oraz uproszczony („dla masowego użytku”) — bez korony. W 1990 r. Warszawa powróciła do miejskim, w miejscu gdzie na poduszce z wizerunkiem herbu przypiął ją marszałek Piłsudski. Nie było to właściwe miejsce dla ekspozycji tego odznaczenia, gdyż zgodnie z zasadami heraldyki ordery umieszcza się pod tarczą herbową, nie zaś na tarczy. Stosownie do tego odznaka Krzyża Walecznych została usytuowana pod tarczą w Wielkim Herbie Płocka. Towarzyszy jej drugie — w hierarchii orderów i odznaczeń polskich pierwsze — odznaczenie bojowe Płocka: Order Krzyża Grunwaldu III klasy, nadanego przez Radę Państwa w Dniu Zwycięstwa 9 maja 1986 r., w uznaniu zasług miasta w walce z hitlerowskim okupantem. W opinii niektórych obywateli miasta do reprezentacyjnej wersji herbu powinny zostać wprowadzone wszystkie ordery i odznaczenia Płocka, a więc i Order Sztandaru Pracy I klasy, nadany w 1966 r. „w 1000-lecie istnienia, w uznaniu roli Płocka w historii państwa polskiego”, ale też „za zasługi w ruchu robotniczym, za wkład w budownictwo socjalistyczne Polski Ludowej”. Rada Miasta opowiedziała się wyłącznie za bojowymi odznaczeniami Płocka, co trzeba odczytać jako chęć pominięcia Orderu Sztandaru Pracy, zwłaszcza wobec prawdopodobnej jego likwidacji.

Zgodnie z przyjętym zwyczajem heraldycznym odznaczenia bojowe Płocka zostały umieszczone pod tarczą herbową. Zawieszają się one na wstążkach orderowych, we właściwej kolejności noszenia orderów i odznaczeń, ze splecionych zielonych gałęzi wawrzynu otaczających podstawę tarczy.

3. Kompozycję Wielkiego Herbu Płocka harmonijnie uzupełnia umieszczona pod tarczą, poniżej orderów, wijąca się wstęga z dewizą:

VIRTUTE ET LABORE AUGERE. Trafnie odwołuje się ona do cnoty dzielności symbolizowanej przez bojowe odznaczenia Płocka oraz do wartości jakie niesie praca budująca pomyślność miasta.

Dla dokumentacyjnej ścisłości odnotujmy, że zgłoszono również inne propozycje dewizy herbowej Płocka, m.in.: „Semper pro Patria”, „Deo iuvante”, „Antiquitas, virtus, industria”. Wybór padł na dewizę, która chyba najlepiej odnosi się do szczególnego charakteru miasta.

Wprowadzenie Wielkiego Herbu Miasta Płocka, obok dotychczasowej wersji użytkowej (uproszczonej) herbu miejskiego, wymaga formalnego rozróżnienia między obu wersjami herbu, zwłaszcza zaś określenia okoliczności, w jakich może być używany Wielki Herb. Z uwagi na to, że Wielki Herb stanowi reprezentacyjną, udostojnioną wersję herbu Płocka, jego zastosowanie powinno być ograniczone do szczególnie uroczystych okazji. Wielki Herb winien być umieszczony na sztandarze miasta i na ceremonialnej Wielkiej Pieczęci Miasta Płocka, może być eksponowany publicznie w czasie uroczystości państwowych i miejskich, może też występować na znakach honorowych i nagrodowych miasta (medale, odznaki, dyplomy). Herb ten mógłby być wprowadzony również do nagłówka szczególnie uroczystych pism wydawanych przez Prezydenta i Radę Miasta. Plakietę z wyobrażeniem Wielkiego Herbu warto będzie umieścić w hallu zabytkowego płockiego ratusza lub w innym reprezentacyjnym pomieszczeniu władz miejskich. W innych przypadkach, jak też na pieczęciach urzędowych miasta i szerzej — w praktyce administracyjnej powinna być stosowana użytkowa, uproszczona wersja herbu.

Wielki Herb Płocka jako symbol zaświadcza wyjątkową rolę tego miasta i w tym znaczeniu może stać się jedną z cenniejszych wartości życia zbiorowego społeczności miejskiej.

#### BIBLIOGRAFIA

K. Askanas, *Piłsudski w Płocku. Krzyż Walecznych powinien wrócić do herbu*, «Goniec Obywatelski» 1990, nr 37,  
 J. Chojnacki, *Jaki winien być herb miasta Płocka*. «Notatki Płockie» 1989, nr 4/141, s. 55.  
 J. Chojnacki, *W sprawie herbu Płocka*, «Nowy Tygodnik Płocki» 1990, nr 1 z 6 V, s. 3.  
 J. Čarek, *Mestke znaky v českých zemích*. Praha 1985.  
*Dzieje Płocka*, pod red. A. Gieysztora, wyd. 2. Płock 1978.  
 D. L. Galbrecht, *Jèquier, Manuel du blason*. Lausanne 1977.  
 E. Gavaert, *L'héraldique, son esprit, son langage et ses applications*. Bruxelles 1924.  
*Gemeentewapens in Nederland*, S'-Gravenhage 1989.  
 M. Gumowski, *Handbuch der polnischen Heraldik*. Graz 1969.  
 M. Gumowski, *Herby miast polskich*. Warszawa 1960.  
 S. K. Kuczyński, *Herb Warszawy*. Warszawa 1977.  
 S. K. Kuczyński, *Herby - symbole samorządu*, «Gazeta samorządowa», 1990, nr 22 z 2 IX, s. 2.  
 S. K. Kuczyński, *Jeszcze o herbie Płocka*, «Nowy Tygodnik Płocki», 1990, nr 8 z 20 VI, s. 6.

S. K. Kuczyński, *Pieczęcie i herb Płocka oraz herb województwa płockiego*. Płock 1979.  
 S. K. Kuczyński, *Syrena z królewską koroną*, «Historia i Życie» (dodatek do «Życia Warszawy»), 1990, nr 17 z 1-2 IX, s. 2.  
 W. Leonhard, *Das grosse Buch der Wappenkunst*. München 1976.  
 J. Louda, *Blazons des villes d' Europe. Guide illustré*. Prague 1972.  
 R. Louis, J. Meurgey de Tupigny, *L'art heraldique: ses applications modernes*. Nancy 1949.  
 bp A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, wyd. 2, Płock 1930.  
 T. Pawłowski, *Jaki herb Płocka?*, «Nowy Tygodnik Płocki» 1990, nr 4 z 27 V, s. 3.  
 Z. Puchalski, I. J. Wojciechowski, *Ordery i odznaczenia polskie i ich kawalerowie*. Warszawa 1987.  
 (Rak), *Płock ma wielki reprezentacyjny herb*. «Nowy Tygodnik Płocki», 1991, nr 20 z 19 V, s. 2 (tu reprodukcja Wielkiego Herbu Płocka w I niedokończonej redakcji).  
 K. Sochaniewicz, *Herb Miasta Lwowa*. Lwów 1933.

**UCHWAŁA nr 108/XVI/91**

**Rady Miasta Płocka  
z dnia 7 maja 1991 roku**

w sprawie uchwalenia Wielkiego Reprezentacyjnego Herbu Miasta Płocka.

Na podst. art. 18 ust. 2 pkt 13 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie terytorialnym (Dz.U. nr 16 z 1990 roku poz. 95, zmiany Dz. U. nr 34 z 1990 r. poz. 199, Dz.U. nr 43 poz.253 i Dz.U. nr 89 poz. 518) — Rada Miasta Płocka uchwała:

**§ 1.**

Wielki Reprezentacyjny Herb Miasta Płocka stanowiący ZAŁĄCZNIK nr 1 do niniejszej uchwały.

**§ 2.**

Dewizę — proklame herbową miasta Płocka o brzmieniu łacińskim: „VIRTUTE ET LABORE AUGERE”, którą należy umieścić na wstędze pod tarczą herbową.

**§ 3.**

Wielki Reprezentacyjny Herb Miasta Płocka może być prezentowany na:

- 1) sztandarze Rady Miasta Płocka,
- 2) gmachu Urzędu Miasta,
- 3) Sali obrad Rady Miasta,
- 4) medalach, odznakach i dyplomach,
- 5) Wielkiej Reprezentacyjnej Pieczęci Rady Miasta Płocka.
- 6) uroczystościach organizowanych przez Radę Miasta Płocka.

**§ 4.**

Wielki Reprezentacyjny Herb Miasta Płocka jest symbolem zastrzeżonym, może być użyty w innych okolicznościach niż wymienione w § 3 za zezwoleniem Rady Miasta i na ustalonych warunkach.

**§ 5.**

Wersją użytkową herbu Miasta Płocka pozostaje jego dotychczasowy herb bez zewnętrznych oznak godności i zaszczytu.

**§ 6.**

Wykonanie uchwały powierza się prezydentowi Miasta Płocka.

**§ 7.**

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

